

HET INSTRUMENT 'ZICHT OP MANTELZORG' ALS LEIDRAAD VOOR DE BEHOEFTEANALYSE BIJ MANTELZORGERS VAN THUISWONENDE OUDEREN

Benedicte DE KOKER en Lieve DE VOS¹

Hulpverleners zijn zich doorgaans bewust van het belang van mantelzorg. Het ondersteunen van mantelzorgers en het inschatten van hun noden in de dagelijkse praktijk is echter niet altijd vanzelfsprekend en gemakkelijk. HoGent ontwikkelde binnen een Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek het instrument 'Zicht op mantelzorg'. Dit instrument biedt een leidraad voor hulpverleners om in een verdiepend gesprek zicht te krijgen op de situatie en noden van mantelzorgers van ouderen met een chronische zorgnood.

Deze bijdrage geeft een beknopte toelichting bij de uitgangspunten, doelstellingen en ontwikkeling van het instrument. Het instrument zelf, het stappenplan bij het gebruik ervan en het uitgebreide verslag van de onderzoeksresultaten zijn terug te vinden in De Koker & De Vos (2013).

Uitgangspunten

Het Vlaamse overheidsbeleid maakt expliciet de keuze voor het inzetten op mantelzorg. Eén van de werkingsprincipes van het Woonzorgdecreet

(2009) is om maximaal een beroep te doen op het zelfzorgvermogen en de zelfredzaamheid van de gebruiker en zijn mantelzorgers, rekening houdend met hun draagkracht. Tegelijkertijd pleit het decreet voor het 'detecteren en beantwoorden van noden van de mantelzorgers zelf'. Dit wettelijke kader en het groeiende belang van mantelzorg doen de nood ontstaan aan methodieken om de specifieke behoeften van mantelzorgers te herkennen en te beantwoorden.

“Een methodische aanpak van de behoefteanalyse bij mantelzorgers is op dit moment in Vlaanderen nog niet ingeburgerd.”

Het instrument 'Zicht op mantelzorg' werd ontwikkeld vanuit de vaststelling dat een methodische aanpak van de behoefteanalyse bij mantelzorgers op dit moment in Vlaanderen nog niet ingeburgerd is. Het bevragen van de mantelzorgers rond zijn of haar beleving van de zorg en ondersteuningsnoden gebeurt weinig systematisch en veeleer 'tussen de regels door'.

1 Beide auteurs zijn verbonden aan de Faculteit Mens en Welzijn van de Hogeschool Gent. Contact: benedicte.dekoker@hogent.be.

Beleving is erg individueel

Een **eerste uitgangspunt** van het instrument 'Zicht op mantelzorg' is dat de wijze waarop mantelzorgers de zorgsituatie beleven sterk individueel verschillend is. Het verlenen van mantelzorg aan een oudere persoon met een chronische zorgnood kan een zware belasting betekenen. Tegelijkertijd ervaren veel mantelzorgers ook positieve aspecten aan de zorg, hetgeen hen motiveert om door te zetten, ook wanneer de zorg (te) zwaar is. Zowel factoren die samenhangen met de situatie van de zorgbehoevende oudere, de mantelzorger, de relatie tussen beide als de ruimere omgeving spelen een rol voor de beleving van de mantelzorger.

De impact van de zorg op de mantelzorger kan vanuit een stress-theoretisch perspectief worden verklaard vanuit een samenspel tussen 'stressoren' en 'modererende factoren'. Onder de **stressoren** vallen bijvoorbeeld de hoeveelheid en de aard van de zorg die mensen opnemen evenals de aard van de zorgnoden van de oudere. Hoe meer zorgtaken mensen opnemen, hoe hoger de kans dat zij zich overbelast gaan voelen. Bepaalde ziektebeelden zoals dementie leiden tevens tot een hogere ervaren belasting vanwege de cognitieve beperkingen of gedragsveranderingen die optreden (De Lepeleire et al., 2007).

Modererende factoren worden ook wel aspecten van draagkracht genoemd. Het gaat hier bijvoorbeeld over het beschikken over goede copingvaardigheden en sociale steun, een kwaliteitsvolle relatie met de oudere persoon. Wanneer deze factoren afwezig zijn of een negatieve invulling hebben, kunnen ze echter een extra belasting vormen. Ook hier geldt dat de precieze impact niet kan worden veralgemeend. Met het oog op een effectieve ondersteuning is het dan ook essentieel dat elke interventie gebaseerd is op een juiste inschatting van de situatie en de noden van de mantelzorger.

Verschillende rollen

Een **tweede uitgangspunt** is dat mantelzorgers verschillende rollen vervullen in de zorg voor ouderen. Mantelzorgers zijn mede-hulpverlener van de oudere, maar mogelijk zelf ook hulpvrager. Daarnaast blijven ze altijd de partner, het kind, de buur, vriend... van de oudere. Een vierde rol die mantelzorgers opnemen is die van expert in de zorg. Het is belangrijk dat organisaties en hulpverleners oog hebben voor deze verschillende rollen en er gepast op reageren (Actiz & EIZ, 2007).

Vanuit het gezichtspunt van organisaties en hulpverleners zijn mantelzorgers onmisbare partners in de zorg. De mantelzorger is een **'mede-hulpverlener'** die de oudere persoon thuis begeleidt en helpt bij het uitvoeren van activiteiten. Hulpverleners werken samen met de mantelzorger door hem te betrekken bij de zorg, afspraken te maken over wie wat doet, zorgvaardigheden aan te leren, enz. De rol van mede-hulpverlener is echter slechts één van de rollen die de mantelzorger vervult en een valkuil is dat de inzet van mantelzorgers als louter functioneel of vanzelfsprekend wordt beschouwd. Een dergelijke benadering houdt te eenzijdig het belang van de oudere voor ogen en besteedt geen aandacht aan de persoonlijke behoeften van de mantelzorger (Actiz & EIZ, 2007; van Uden, 2004).

De afname van het instrument 'Zicht op mantelzorg' veronderstelt dat de mantelzorger in het beleid van de organisatie eveneens wordt benaderd als **'mede-cliënt'**. In deze visie gaat men niet alleen de oudere, maar ook de mantelzorger ondersteunen. Mantelzorgers hebben persoonlijke noden en behoeften die voortvloeien uit de zorgsituatie. Hulpverleners kunnen ondersteuning bieden door problemen bij de mantelzorger te signaleren, info te geven en te verwijzen naar ondersteuning, mensen te

stimuleren om de zorg te delen... Ook kan de hulpverlener nagaan of de mantelzorg de eigen grenzen goed bewaakt.

Zorgsituaties hebben voor de mantelzorg een subjectieve betekenis in het kader van hun levensverhaal en de relatie met de oudere persoon. De mantelzorg vloeit voort uit de bestaande jarenlange **familiale of sociale relatie** met de oudere. Dit heeft als gevolg dat de zorg voor beide partijen een grote emotionele betekenis heeft. Hulpverleners moeten oog hebben voor het feit dat de beleving van de zorg hierdoor sterk wordt gekleurd en hen helpen om deze relatie voorop te laten staan.

Mantelzorgers hebben daarnaast vaak zeer veel kennis en ervaring opgebouwd rond de zorg voor hun partner, ouder, familielid... en kunnen dan ook worden beschouwd als **expert**. Vanuit de jarenlange band kunnen zij veel informatie geven die belangrijk is voor hulpverleners. Voor hulpverleners en organisaties is het belangrijk om af te stemmen met de mantelzorg door te informeren naar deze kennis en de wensen ten aanzien van de zorg en de wederzijdse verwachtingen duidelijk te maken. Dit gebeurt vanuit een houding van respect en met een luisterend oor. De afname van het instrument 'Zicht op mantelzorg', waarbij de mantelzorg als expert in het 'mantelzorg zijn' wordt benaderd, is een hulpmiddel om te komen tot een betere afstemming. Als hulpverlener verdient men het vertrouwen van de mantelzorg door op positieve wijze te reageren op zijn of haar ervaring en kennis (Buijssen en Adriaansen, 2005).

Doelstelling van het instrument

"Hulpverleners moeten leren in contact komen mét, het uitlokken... Want er zijn heel veel mantelzorgers die niks vragen of niks zeggen. Hoewel iedereen ziet dat daar grote problemen

zijn. Die meneer heft maar en die doet maar en die verpleegster vindt dat allemaal heel normaal en die meldt dat niet..." (echtgenoot)

Het instrument 'Zicht op mantelzorg' biedt een leidraad voor hulpverleners om in een verdiepend gesprek **zicht te krijgen op de persoonlijke beleving en de behoeften van de mantelzorg**. Het doel van het gesprek is om het eigen verhaal van de mantelzorg te horen, in zijn of haar woorden. De rubrieken en de items in het instrument bieden een structuur om de verschillende elementen die relevant zijn voor de mantelzorg te bevragen. Via de afname heeft de hulpverlener een overzicht van de factoren die door de mantelzorg op verschillende domeinen als belastend en ondersteunend worden ervaren. Tevens wordt met de mantelzorg besproken welke ondersteuning wenselijk is en hoe de hulpverlening beter kan aansluiten bij zijn of haar behoeften. Belangrijk hierbij is dat de verantwoordelijkheid bij de mantelzorg blijft liggen. De grote valkuil is immers dat hulpverleners soms te vlug een antwoord geven als mensen vragen of klachten hebben. Met als gevolg dat het antwoord niet past bij hun leefsituatie of dieperliggende opvattingen.

Bij de afname is het van belang dat de hulpverlener zo veel mogelijk aansluit bij het verhaal van de mantelzorg. De gesprekstechniek die hiervoor uitermate geschikt is en zijn waarde reeds heeft bewezen ten aanzien van mantelzorgers, is **het etnografisch interview** (Graff et al., 2010). Het etnografisch interview heeft als belangrijk uitgangspunt dat de mantelzorg in het vraaggesprek de expert is. De hulpverlener stelt zich op als 'lerende' en geeft ruimte aan de mantelzorg om de eigen interpretatie in eigen woorden weer te geven. Via het stellen van open vragen en doorvragen op de situatie wordt de mantelzorg gestimuleerd tot het doen van zijn verhaal. De rubrieken en richtvragen bieden een leidraad voor het ge-

sprek, maar de volgorde ligt niet per definitie vast. Ook kunnen bepaalde rubrieken of vragen in samenspraak met de mantelzorg niet aan bod komen. De hulpverlener past het taalgebruik aan en pikt in op de thema's en metaforen uit het verhaal van de mantelzorg. Gedurende het gesprek is het belangrijk dat de hulpverlener zich beperkt tot het verhelderen van het probleem en geen onmiddellijke oplossingen aandraagt. Pas als het verhaal verteld is in de woorden van de mantelzorg, is het mogelijk uit dat verhaal af te leiden aan welke ondersteuning de mantelzorg op dit moment behoefte heeft (Graff et al., 2010).

” **In het etnografisch interview stelt de hulpverlener zich op als ‘lerende’ en geeft ruimte aan de mantelzorg om de eigen interpretatie in eigen woorden weer te geven.** “

Naast de open vraagstelling werd in het instrument de mogelijkheid voorzien tot inschatting van de eigen situatie aan de hand van schalen voor de tevredenheid en de algemene belasting. Het gebruik van de schalen, gekoppeld aan kleuren (rood-oranje-groen) is een hulpmiddel voor de mantelzorgers om bewust over de zorgsituatie na te denken en te differentiëren tussen de verschillende rubrieken.

Afname van het instrument ‘Zicht op mantelzorg’ laat toe om:

- Een **omvattend zicht** te krijgen op de beleving van de zorgsituatie en nood aan ondersteuning bij de mantelzorg.
- Informatie over de mantelzorg op een gestructureerde wijze te **registreren**.
- **Aandachtspunten voor ondersteuning** vast te leggen, in samenspraak met de mantelzorg.

- Aandachtspunten te **rapporteren** binnen het team en naar andere hulpverleners toe.

Doelgroep van het instrument

Het instrument is afgestemd op situaties waarin mantelzorgers zorg verlenen aan **thuiswonende ouderen met een chronische zorgbehoefte**. Het geven van mantelzorg in chronische zorgsituaties betekent dat de zorg langdurig is en gaandeweg intensiever wordt. Naarmate de mantelzorg langer bezig is met de zorg neemt hij of zij – vaak ongemerkt – steeds meer taken op. De druk op de mantelzorg kan na verloop van tijd dusdanig groot worden, dat het negatieve gevolgen heeft voor zijn of haar welbevinden. Het instrument ‘Zicht op mantelzorg’ kan zowel worden gebruikt bij mantelzorgers die nog maar weinig belast zijn als bij zwaar belaste mantelzorgers. Wanneer de belasting nog niet té hoog is, kan het gemakkelijker zijn ondersteuning te introduceren en zijn er meer mogelijkheden om preventief te werken (Duzijn & Veldhuis, 2006).

Aangezien de persoonlijke beleving centraal staat, dient het **gesprek afzonderlijk** plaats te vinden **met de mantelzorg**. Voor het gesprek moet één uur tot anderhalf uur worden ingepland. Wanneer het gesprek te lang duurt of te uitputtend is voor de mantelzorg, kunnen de rubrieken op verschillende tijdstippen besproken worden.

Het **beroepsprofiel van de afnemer** kan verschillen. Belangrijk is dat de hulpverlener de nodige gespreksvaardigheden heeft en een zicht heeft op de beschikbare ondersteuningsmogelijkheden. Wat niet tot het eigen expertisedomein behoort, wordt doorverwezen naar andere leden binnen het team of naar andere organisaties. Er dient in ieder geval duidelijke communicatie te zijn rond welke informatie wordt door-

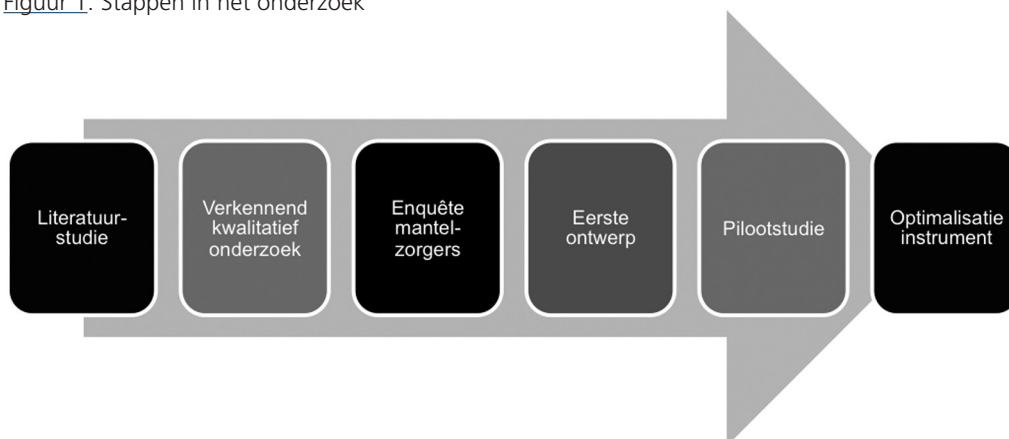
gegeven en rond privacy in het algemeen. Enkel zaken waarvoor de mantelzorgers toestemming geeft, kunnen worden gedeeld.

Ontwikkeling van het instrument: tussen onderzoek en praktijk

Het instrument 'Zicht op mantelzorg' kwam tot stand in het kader van een Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek (PWO), dat liep van 2010 tot midden 2013. Het startschot voor het onderzoek werd gegeven binnen de opleiding

ergotherapie van HoGent, vanuit de vaststelling dat ergotherapeuten weinig handvatten hadden voor het detecteren van de noden van mantelzorgers van thuiswonende ouderen. Al gauw bleek dat ook andere beroepsgroepen, waaronder maatschappelijk werkers, interesse hadden in een dergelijk instrument. Het project werd gaandeweg dan ook verruimd, waarbij het uitgangspunt niet het beroepsprofiel van de hulpverlener vormde, maar wel de situatie van mantelzorgers en hun mogelijke ondersteuningsnoden. In het onderzoek werden verschillende stappen gevolgd (figuur 1).

Figuur 1: Stappen in het onderzoek

Bij de start van het project stond het verzamelen van informatie, met oog op de theoretische basis en de opbouw van het instrument, centraal. De **literatuurstudie** leverde verschillende instrumenten op, variërend van sterk gestructureerde vragenlijsten en meetschalen tot meer flexibel toe te passen handreikingen voor een gesprek met de mantelzorgers. Tegelijkertijd bleek dat er in de Vlaamse context geen instrumenten ingeburgerd zijn om binnen een hulpverleningsrelatie zicht te krijgen op de noden van de mantelzorgers. Dit bevestigde de nood aan een nieuw instrument, dat de toets van relevantie en bruikbaarheid in de Vlaamse praktijk

doorstaat. De inzichten vanuit de literatuurstudie boden inspiratie voor de opbouw en de theoretische uitgangspunten van het instrument 'Zicht op mantelzorg'.

Om zicht te krijgen op de huidige Vlaamse werkwijze, werd een **verkennend kwalitatief onderzoek** opgezet bij drie groepen, nl. leidinggevenden in de thuiszorg, mantelzorgers en ergotherapeuten actief in de thuiszorg. Uit de bevraging van leidinggevenden en ergotherapeuten komt naar voor dat mantelzorg binnen alle organisaties als zeer belangrijk wordt aanzien. Het idee dat mantelzorgers zo veel

mogelijk betrokken en op een gepaste manier ondersteund moeten worden, heeft zijn plaats verworven. Over hoe dit in de praktijk kan gebeuren, bestaat echter minder duidelijkheid. De zorg die mantelzorgers opnemen voor de oudere behoort in verschillende organisaties tot de standaardinformatie die men verzamelt bij de oudere. Deze informatie wordt in sommige gevallen geregistreerd in een cliëntendossier. Er worden daarentegen geen instrumenten genoemd om de situatie en beleving van mantelzorgers in kaart te brengen. De beleving van de zorg en de ondersteuningsnoden van de mantelzorger worden veeleer 'tussen de regels door' en weinig expliciet bevraagd.

"Met de een ga je daar makkelijker over praten dan de andere. Maar ik vind dat zelf ook heel moeilijk om op een teamoverleg ter sprake te brengen. Dat is meestal zo iets dat op het einde zo een keer gevraagd wordt." (leidinggevende regionaal dienstencentrum)

Uit de bevraging van de mantelzorgers blijkt dat het voor hen niet gemakkelijk is om zelf de eigen situatie ter sprake te brengen. Vaak is men zeer gemotiveerd om de zorg vol te houden en wil men niet de indruk geven dat de zorg 'te veel' is. Bovendien is men vaak zo opgeslorpt door de dagelijkse zorg dat men er niet toe komt om over de eigen situatie en oplossingen na te denken. Terwijl er bij de hulpverleners een zekere schroom bestaat rond het bevragen van de situatie van de mantelzorger, beklemtonen de mantelzorgers de nood om informatie te delen.

"Dus ik was nooit alleen met die mensen, hé. Mijn man was er altijd bij. En ik durfde het gewoon niet zeggen, want ik had schrik dat het ging overkomen alsof het mij teveel was, alsof ik het niet graag meer deed of zo." (echtgenote)

Naast het kwalitatieve onderzoek werd in dit

PWO ook een kwantitatieve **enquête** afgenomen bij mantelzorgers. Voor de dataverzameling werd een samenwerking opgezet tussen de HoGent opleidingen sociaal werk, verpleegkunde en ergotherapie en met de opleiding verpleegkunde van de Hogeschool West-Vlaanderen. Tweedejaarsstudenten binnen deze opleidingen kregen de opdracht om elk één enquête af te nemen bij een mantelzorger van een oudere met een chronische zorgnood die ze zelf moesten opsporen. Hiervoor gingen zij op zoek in hun eigen ruime kennissenkring en via organisaties in de thuiszorg. In totaal resulteerde dit in een afname van de enquête bij 224 mantelzorgers.

Een **eerste ontwerp** van het instrument werd opgemaakt en voorgelegd aan een klankbordgroep met vertegenwoordigers van het werkveld en mantelzorgverenigingen. Eens het instrument beoordeeld was op praktische bruikbaarheid door de Klankbordgroep, ging de **pilotstudie** van start. Het instrument werd in de loop van 2012 uitgetest door hulpverleners vanuit diverse settings, nl. lokale dienstencentra, ergotherapie aan huis, een geriatisch dagziekenhuis en een dagverzorgingscentrum. Hulpverleners die meewerkten aan de testing ontvingen eerst toelichting rond het gebruik van het instrument. In totaal namen 6 ergotherapeuten, 6 maatschappelijk werkers en een verzorgende deel aan de testing. Elke hulpverlener nam het instrument bij minstens één tot maximum vier mantelzorgers af. Ook bachelorproefstudenten gingen tijdens diverse stages aan de slag met het instrument.

"Je denkt dat je die mens toch een stukje kent en als je daar dan een uur en half later buiten komt, dan is het van: oef, amai dat was hier wel het één en het ander! Ik zit nu 27 jaar in de verzorging en dan denk je dat je toch al wel iets gehoord en iets meegemaakt hebt. Maar potverdikke er zit toch wel veel miserie en verdriet

en ellende..." (verzorgende lokaal dienstencentrum)

Een centrale vaststelling uit de testfase is dat het gebruik van het instrument de bewustwording bij hulpverleners rond de situatie van de mantelzorg verhoogt en informatie naar boven brengt die anders vaak 'toegedekt' blijft. Het instrument wordt als waardevol aanzien omdat het een houvast biedt om door te vragen op de situatie en de beleving. Via het gebruik van het instrument stelt men vragen waar men als hulpverlener anders niet onmiddellijk aan denkt of niet de gelegenheid toe heeft om ze te stellen. Vaak stelt men vast dat de situatie zwaarder is voor de mantelzorg dan men eerder had gedacht.

“Het instrument verhoogt de bewustwording bij hulpverleners rond de situatie van de mantelzorg en brengt informatie naar boven die anders vaak 'toegedekt' blijft.”

Ook bij de mantelzorgers zelf kan het gesprek aanleiding geven tot bewuster omgaan met de mantelzorgsituatie. Mantelzorgers handelen vaak 'dag per dag' en naargelang de nood van het moment. Het instrument is een stimulans om toekomstperspectieven bespreekbaar te stellen en om na te denken over de eigen situatie. Door het feit dat de hulpverlener aandacht heeft besteed aan het eigen verhaal, zal de mantelzorg vertrouwen stellen en sneller geneigd zijn om opnieuw aan te kloppen. Het gebruik van het instrument biedt aanknopingspunten om gerichte informatie en gepaste ondersteuning te bieden. Het bepalen en opvolgen van de nodige ondersteuning, verloopt soms echter ook moeizaam. Van de kant van de mantelzorg en de oudere is het omgaan met verandering en het aanvaarden van ondersteuning soms

een hele uitdaging. Zo gebeurt het regelmatig dat men aangeeft dat de situatie zwaar is, maar niet (onmiddellijk) wenst in te gaan op concrete ondersteuningsvoorstellen.

Opvolging van het instrument

Casus 1

De ergotherapeut in het lokaal dienstencentrum neemt het instrument af bij de echtgenote van een bezoeker met Parkinson. Uit het gesprek komt naar voor dat mevrouw zwaar belast is, al zal ze dit niet openlijk toegeven. De ergotherapeut en mevrouw spreken af dat mevrouw meer ontspanning zal proberen nemen. Sindsdien komt mevrouw 2 keer per week naar het dienstencentrum voor een activiteit voor zichzelf. Vroeger gebeurde dit slechts sporadisch bij een feest of speciale gelegenheid. Door het gesprek heeft ze zichzelf verplicht om tijd voor haarzelf te nemen en ze is zeer tevreden om opnieuw meer naar buiten te komen.

Casus 2

De echtgenoot van mevrouw is recent verhuisd naar een woonzorgcentrum. Omwille van de zware dementieproblematiek is thuis wonen niet langer mogelijk. De ergotherapeute die eerder aan huis ging, neemt contact op met mevrouw, voor de afname van het instrument. Uit het gesprek blijkt dat mevrouw heel veel angst heeft dat ze niet meer zal kunnen zorgen voor haar man. Ze haalde veel voldoening uit de zorg en heeft enorme schuldgevoelens rond de plaatsing van haar man. De ergotherapeute neemt contact op met de psycholoog van het woonzorgcentrum. Samen met mevrouw en de psycholoog wordt bekeken hoe mevrouw meer kan worden betrokken bij de activiteiten in het

woonzorgcentrum. Het kunnen meehelpen in het woonzorgcentrum, onder andere bij de voedingsmomenten van haar man, maakt de situatie voor mevrouw iets draaglijker.

Een (gedeelde) visie op mantelzorg

De wijze waarop mantelzorgers de zorgsituatie beleven, is sterk individueel verschillend. Deze vaststelling onderstreept het belang van een behoefteanalyse, waarbij aandacht wordt besteed aan het persoonlijke verhaal van de mantelzorg. Het instrument 'Zicht op mantelzorg' biedt handvatten voor hulpverleners om een gesprek aan te gaan met de mantelzorg. Door systematisch en bewust te luisteren naar het eigen verhaal, de persoonlijke beleving en ondersteuningsnaden van de mantelzorg, wordt hij of zij op het voorplan geplaatst. Het gebruik van het instrument 'Zicht op mantelzorg' stelt evenwel een aantal eisen aan het beleid van organisaties. Zo veronderstelt het dat de mantelzorg in de visie van de organisatie ook benaderd wordt als 'mede-cliënt'. In deze visie is de ondersteuning er niet alleen voor de oudere, maar ook voor de mantelzorg.

Op dit moment is de visie op mantelzorg binnen het beleid van organisaties vaak weinig omschreven en methodisch onderbouwd. Tevens is het niet duidelijk wie de meest geschikte partij is om de behoeften in kaart te brengen. Gezien de diversiteit in de behoeften van mantelzorgers kan één organisatie of discipline hier alléén geen antwoord op formuleren. Het ondersteunen van mantelzorgers vergt een geïndividuali-

seerde en geïntegreerde aanpak waarbij diverse organisaties en disciplines afstemmen en een gedeelde visie ontwikkelen (Lopez-Hartmann et al., 2012).

Een draaiboek en een digitale applicatie

Vanuit deze vaststelling en de hiaten die uit dit onderzoek naar voren kwamen, werd binnen Ho-Gent een nieuw PWO opgezet, dat loopt van oktober 2013 tot 2016. Samen met diverse partners uit de thuiszorg en eerstelijnsgezondheidszorg zal een draaiboek worden ontwikkeld voor trajectbegeleiding van mantelzorgers. Dit draaiboek bevat handvatten voor de invulling van de verschillende stappen in de trajectbegeleiding. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de rol die verschillende relevante actoren en disciplines hierbinnen kunnen opnemen. Gekoppeld aan dit draaiboek wordt een digitale applicatie van het instrument 'Zicht op mantelzorg' uitgetest, die toelaat om informatie van en over de mantelzorg te delen binnen teams.

De laatste jaren zet de Vlaamse overheid sterk in op de ontwikkeling van ICT die leidt tot een betere afstemming van en samenwerking in de zorg. Op dit moment wordt informatie rond de mantelzorg slechts minimaal mee opgenomen in digitale instrumenten en systemen voor gegevensdeling in de zorg (bijvoorbeeld in de BELRAI). Binnen dit PWO zal dan ook worden bekeken onder elke vorm en hoe een digitale applicatie 'Zicht op mantelzorg' een aanvulling kan bieden.

'Zicht op mantelzorg. Gespreksleidraad voor de behoefteanalyse bij mantelzorgers van thuiswonende ouderen' (De Koker & De Vos, 2013) is te verkrijgen via Academia Press (www.academiapress.be). In de box zijn 5 exemplaren van het instrument 'Zicht op mantelzorg' opgenomen en een publicatie met de uitgangs-

punten en een stapsgewijze toelichting. Voor de afname van het instrument zijn antwoordkaarten voorzien en een overzichtsbld met de verschillende rubrieken en richtvragen. Tevens bevat de box een DVD waarin de afname van het instrument wordt geïllustreerd aan de hand van een casus.

Literatuur

- ActiZ & EIZ (2007). *Samenspel met mantelzorg. Handreiking voor het vormen van visie en beleid op het gebied van mantelzorg in organisaties voor verpleging en verzorging*. Utrecht: ActiZ.
- Buijssen, H. & Adriaansen, M. (2005). *Hulpverlening aan mantelzorgers. Een leerboek voor verpleegkundigen*. Amsterdam: Boom.
- De Koker, B. & De Vos, L. (2013). *Zicht op mantelzorg. Gespreksleidraad voor de behoefteanalyse bij mantelzorgers van thuiswonende ouderen*. Gent: Academia Press.
- De Lepeleire J., Ylief, M., Buntinx, F., Bouckaert, F., Steeman E. & van Tichelt, K. (red.) (2007). *Omgaan met dementerenden. Aanbevelingen vanuit het Qualidem-project*. Antwerpen: Garant.
- Duzijn, B. & Veldhuis, M. (2006). *Preventieve Ondersteuning Mantelzorgers. Methodiek voor systematische opsporing en preventieve ondersteuning van mantelzorgers. Werkset voor preventiewerkers en zorgvernieuwers*. Utrecht: Trimbos-instituut / Mediant ggz / Mezzo.
- Graff, M., van Melick, M., Thijssen, M., Verstraten, P. & Zajec, J. (2010). *Ergotherapie bij ouderen met dementie en hun mantelzorgers*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lopez Hartmann, M., Wens, J., Verhoeven V. Remmen, R (2012). The effect of caregiver support interventions for informal caregivers of community-dwelling frail elderly: a systematic review, *International journal of integrated care*, ISSN 1568-4156 – 12, 113108.
- van Uden, M. (2004). Mantelzorgers. In Heijman, A., Kuiper, C. & Lemette, M. (Red.). *De ergotherapeut als adviseur. Methodiek en adviesvaardigheden*. Utrecht: Lemma.